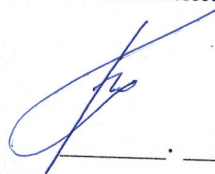

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра юридичної психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор НАВС
полковник поліції

Станіслав ГУСАРЄВ

_____ .2020

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

**Вибіркова дисципліна для підготовки фахівців першого
(бакалаврського) ступеня вищої освіти за спеціальністю 053
«Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»**

**(денна форма здобуття вищої освіти, мова – українська,
форма підсумкового контролю – екзамен)**

Київ – 2020

Розробник:

ЛИТВИН Вікторія – кандидат юридичних наук, викладач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри юридичної психології
Протокол від ____ . ____ . 2020 року № ____

Завідувач кафедри
юридичної психології

Олена КУДЕРМІНА

Схвалено науково-методичною радою Національної академії внутрішніх
справ

Протокол від ____ . ____ 2020 року № ____

Голова науково-методичної ради

Станіслав ГУСАРЕВ

1. Загальні відомості про навчальну дисципліну

Навчальна дисципліна «Психологія девіантної поведінки» викладається для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр за спеціальністю «Психологія» відповідно до освітньої програми підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» спеціальності «Психологія» (053) для денної форми навчання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вчинки чи окремі вчинки людей, що не відповідають прийнятним у суспільстві нормам і такі, що проявляються у незбалансованості психічних процесів, не адаптованості, порушенні процесу самоактуалізації і відхиленні від морального та естетичного контролю над власною поведінкою.

1.1. *Метою вивчення* дисципліни «Психологія девіантної поведінки» є формування наукового світогляду щодо психологічних чинників різних проявів девіантності; озброєння майбутніх психологів вміннями самостійно проводити психодіагностичну та консультативну роботу з девіантами; навчання зважено та відповідально підходити до вибору заходів профілактики та корекції окремих видів девіацій.

Основним завданням вивчення дисципліни є ознайомлення зі змістом, предметом і методами психології девіантної поведінки, її понятійно-категоріальним апаратом; розширення кола знань про сутність девіацій; ознайомлення із досягненнями світової та вітчизняної психологічної думки, основними психологічними напрямками допомоги; ознайомитися з індивідуальними відмінностями в поведінці людей;

Міждисциплінарні зв'язки: загальна психологія, диференціальна психологія, соціальна психологія, юридична психологія, психодіагностика, психологія особистості, вікова психологія та патопсихологія (або клінічна психологія), психотерапія, всі інші дисципліни, спрямовані на організацію психологічної роботи та здійснення психологічної допомоги.

Перелік компетентностей відповідно до освітньої програми

За результатами опанування навчальної дисципліни «Психологія девіантної поведінки» фахівці першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» набувають інтегральну, загальні та фахові компетентності.

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань.

Загальні компетентності:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК-1).
- Здатність до пошуку, оброблення на аналізі інформації з різних джерел (ЗК-4).
- Здатність генерувати нові ідеї (креативність) (ЗК-5).
- Здатність застосовувати знання у практичній психологічній діяльності (ЗК-8).
- Здатність пристосовуватися до нових змін у психологічному опосередкуванні соціальних процесів (ЗК-9).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- Збирання, опрацювання та критика психологічних джерел (наукових концепцій, теорій, психологічної практики) (СК-1).
- Здатність до аналітичного оцінювання психологічної проблеми (СК-3).
- Здатність до опрацювання та аналізу інформації для психологічного дослідження (СК-4).
- Здатність до побудови психологічних моделей і перевірка їх адекватності (СК-5).
- Вміння формулювати та обґрунтовувати психологічні висновки, пропозиції, рекомендації (СК-7).
- Знання методологічних принципів та методів психологічного дослідження (СК-12).

Згідно з вимогами освітньої програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати :

- ✓ соціально-психологічну сутність поняття норми як визначальної основи розуміння девіантності;
- ✓ психологічний зміст поняття «девіантна поведінка»;
- ✓ ознаки, види, рівні та етапи розвитку девіантної поведінки;
- ✓ структуру девіантної поведінки
- ✓ чинники формування девіантної поведінки та її індивідуальні механізми;
- ✓ вікові та гендерні особливості проявів девіантної поведінки особистості;
- ✓ детермінанти окремих видів девіантності (адиктивна поведінка, асоціальна поведінка тощо);
- ✓ зміст та основні стратегії соціальної профілактики девіантності та правопорушень неповнолітніх;
- ✓ особливості діяльності психолога щодо організації та проведення індивідуальної профілактичної та консультативної роботи з особами, схильними до проявів девіантності;
- ✓ основні методи психологічної корекції девіантності.

вміти:

- ✓ застосовувати отримані знання в практичній діяльності;
- ✓ виявляти зміст і види девіантної поведінки особистості;
- ✓ визначати чинники, що сприяють відхиленням у поведінці особистості;
- ✓ використовувати адекватні методи психологічної діагностики особистості з девіантною поведінкою;
- ✓ надавати психологічну допомогу особам-девіантам.

Мова навчання: українська мова.

Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри юридичної психології, які безпосередньо проводять заняття k015@naiu.kiev.ua. Пн–Пт з 9:00 до 16:00.

2. Структура навчальної дисципліни

Тема 1. Розуміння норми та відхилень від неї у сучасній психологічній науці (психологічні засади девіантології)

Девіантологія як міждисциплінарна галузь наукового знання. Психологія девіантної поведінки: основні напрями, об'єкт та предмет, завдання, категорії, методи.

Соціально-психологічна сутність поняття норми як визначальної основи розуміння девіантності. Соціалізація особистості. Поняття соціальної норми. Ієрархія соціальних норм. Антисуспільна поведінка. Злочин як крайня форма девіантності.

Поняття та основні наукові підходи до визначення девіантної поведінки у сучасній психологічній науці. Поняття девіантної особистості. Антисоціальна поведінка та її різновиди. Професійно-організаційний підхід в оцінці поведінкової норми і девіацій. Статистичний підхід до девіацій. Норма в контексті різних парадигм: психологічної, психіатричної, етнокультурної, вікової, гендерної.

Причини девіантної поведінки. Основні підходи до пояснення причин девіантної поведінки: психоаналітичний, когнітивний, гуманістичний. Чинники, що зумовлюють девіантну поведінку особистості: соціальні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні, індивідуально-психологічні. Важковиховуваність та її витоки. Когнітивний дисонанс. Гіперздібності.

Девіантність як механізм соціогенезу. Позитивний потенціал духовної кризи. Відносність соціальних норм у просторі і часі. Значення відхилень від норми для біологічної еволюції та суспільного розвитку. Позитивні та негативні девіації.

Тема 2. Різновиди та основні чинники формування девіантної поведінки

Форми девіантної поведінки та їх психологічна сутність. Ознаки асоціальних девіацій. Аморальна поведінка. Аутодеструктивна поведінка. Типи суїцидальної поведінки. Соціальна небезпечність суїцидальної поведінки. Різновиди віктимної поведінки. Психологічні риси «потенційної» жертви. Вандалізм.

Види девіантної поведінки та її феноменологія. Індивідуальні та групові, ізольовані, сімейні, стійкі та нестійкі, стихійні та сплановані, структуровані (організовані) та неструктуровані (слабкоорганізовані), експансивні та неекспансивні, альтруїстичні та егоїстичні, усвідомлювані та неусвідомлювані, первинні та вторинні девіації.

Чинники формування девіантної поведінки: соціальні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні, індивідуально-психологічні. Порівняльна депривація, аномія. Вплив стилів сімейного виховання. Соціально-педагогічна занедбаність, важковиховуваність.

Тема 3. Індивідуально-психологічні чинники та механізми девіантної поведінки.

Основні психологічні теорії детермінації девіантної поведінки. Психоаналітичний підхід (З. Фрейд, А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм). пояснює

девіантну поведінку особистості через певні психологічні механізми (конформізм, руйнівна поведінка та ін.), за допомогою яких людина вирішує суперечності між прагненням ствердити себе як індивідуальність і прагненням бути включеною до людської спільноти. Біхевіоризм (Б. Скіннер, А. Бандура). Когнітивний напрям психології (А. Бек, Г. Келлі). Гуманістичний підхід (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл).

Загальні індивідуально-психологічні чинники девіантної поведінки. Приватні індивідуально-психологічні чинники: особливості локусу контролю, прагнення до підвищення самоповаги і рівня психологічного самозахисту, наявність специфічних психологічних бар'єрів.

Кризові форми девіантної поведінки: агресія та аутоагресія (суїцидальна поведінка); зловживання речовинами, що викликають стани зміненої психічної діяльності (алкоголізація, наркотизація та ін.); аномалії сексуальної поведінки (перверсії, відхилення психосексуального розвитку); надцінні психологічні захоплення (трудоголізм, гемблінг, колекціонування, «паранойя здоров'я», фанатизм); надцінні психопатологічні захоплення («філософічна інтоксикація»); комунікативні девіації (аутизація, фобічна і нарцисична поведінка, нігілізм і ін.); девіації стилю поведінки.

Психологічні механізми формування девіантності. Основні моделі девіантної поведінки: особистісна, поведінкова. Типи ситуацій девіантної поведінки: соціально-статусних взаємин, рольових взаємин, взаємини конкуренції і конфронтації. Етапи формування механізмів самозахисту.

Тема 4. Психологічна характеристика девіантної поведінки неповнолітніх

Сутність та основні різновиди девіантної поведінки неповнолітніх. Вплив вікових особливостей на формування девіацій. Основні причини девіантної поведінки підлітків. Класифікація типів девіантної поведінки неповнолітніх: делінквентний, адиктивний, патохарактерологічний, психопатологічний, заснований на гіперздібностях. Форми девіантної поведінки: агресія, аутоагресія, зловживання токсичними речовинами, порушення харчової поведінки, аномалії сексуальної поведінки, надцінні психологічні захоплення, надцінні патопсихологічні захоплення, характерологічні реакції, комунікативні девіації, аморальна поведінка, неетична поведінка.

Структурна організація неформальних груп неповнолітніх та психологічні чинники їх формування. Основні механізми, що сприяють об'єднанню підлітків у групи. Субкультура неповнолітніх. Механізми утворення неформальних та асоціальних груп неповнолітніх.

Типологія неформальних груп неповнолітніх. Суб'єктивні передумови, що сприяють виникненню асоціальних груп. Ознаки високого рівня референтності антисоціальної групи для підлітка.

Тема 5. Психологічна характеристика віктимної поведінки

Психологічний портрет жертви злочину.

Типологія особистості потерпілих від злочину: агресивні потерпілі, активні потерпілі, пасивні потерпілі, некритичні потерпілі, нейтральні потерпілі.

Індивідуально-типологічні та психологічні особливості віктимної особистості. «Симптомокомплекс віктимності». Віктимізуючі властивості окремих типів темпераменту. Індивідуально-психологічні чинники віктимної поведінки: необ'єктивна оцінка своїх можливостей, недостатня уважність, навіюваність, схильність до ризику та її суб'єктивні джерела, агресивність, емоційна лабільність, тривожність. Особливості характеру потенційної жертви. Особливі стани психіки.

Соціально-психологічні чинники, що підвищують віктимність.

Тема 6. Основи профілактики та психологічної корекції девіантної поведінки

Психологічні засади організації попередження та корекції девіантної поведінки. Принципи вибору психокорекційних та психотерапевтичних методик. Психологічна допомога та її різновиди.

Психологічне консультування як метод профілактики девіантної поведінки. Наукові парадигми психологічного консультування. Мішені психологічного консультування. Етапи психологічного консультування. Вимоги до психологічної діагностики при консультуванні. Стадії психологічної діагностики. Особливості інформування клієнта. Навчання навичкам саморегуляції в процесі психологічного консультування.

Особливості психологічної роботи з асоціальними особами.

Особливості психологічної роботи з особами, які страждають алкогольною залежністю.

Особливості консультування при суїцидальних намірах. Індикатори суїцидального ризику. Амбівалентність почуттів суїцидента. Правила консультування осіб, які мають намір вчинити самогубство.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань Соціально та поведінкові науки 05	Вибіркова	
	Спеціальність Психологія 053		
Кількість розділів – 2		Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120		2-й	
		Семестр	
	2-й		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 20 самостійної роботи студента – 20	Ступінь вищої освіти: Бакалавр	Лекції	
		20 год.	
		Семінарські	
		20 год.	
		Практичні	
		20 год.	
Самостійна робота			
		30 год.	

		Вид контролю:	
		Залік	

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: для денної форми навчання 20: 20 = 1:1

3. Тематичний план

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	Всього	у тому числі				Всього	у тому числі			
		л	сем	пз	с.р.		л	п	сем	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Тема 1. Розуміння норми та відхилень від неї у сучасній психологічній науці	10	2	2	2	4					
Тема 2. Різновиди та основні чинники формування девіантної поведінки	18	4	4	4	6					
Тема 3. Індивідуально-психологічні чинники та механізми девіантної поведінки	10	2	2	2	4					
Тема 4. Психологічна характеристика девіантної поведінки неповнолітніх	14	4	4	2	4					
Тема 5. Психологічна характеристика віктимної поведінки	10	2	2	2	4					
Тема 6. Психологічні засади попередження та корекції девіантної поведінки	28	6	6	8	8					
Разом	90	20	20	20	30					

4. Плани семінарських та практичних занять

Тема 1. Розуміння норми та відхилень від неї у сучасній психологічній науці (психологічні засади девіантології)

Семінарське заняття – 2 год.

Питання для обговорення:

1. Соціально-психологічна сутність поняття «норма» як основи розуміння девіантності.
2. Девіантність як механізм соціогенезу.
3. Норми поведінки та відхилення від них: основні дослідницькі підходи.
4. Соціальні норми. Динаміка та взаємозв'язок систем нормативної регуляції поведінки.

Ключові терміни та поняття: норма, девіантність, делінквентність, соціальна норма, право, мораль, звичаї, традиції.

Практичне заняття – 2 год.

1. Визначити основні рівні та ознаки девіантності.
2. Встановити етапи розвитку девіантності.

Основний зміст теми

Девіантологія як міждисциплінарна галузь наукового знання. Психологія девіантної поведінки: основні напрями, об'єкт та предмет, завдання, категорії, методи.

Соціально-психологічна сутність поняття норми як визначальної основи розуміння девіантності. Соціалізація особистості. Поняття соціальної норми. Ієрархія соціальних норм. Антисупільна поведінка. Злочин як крайня форма девіантності.

Поняття та основні наукові підходи до визначення девіантної поведінки у сучасній психологічній науці. Поняття девіантної особистості. Антисоціальна поведінка та її різновиди. Професійно-організаційний підхід в оцінці поведінкової норми і девіацій. Статистичний підхід до девіацій. Норма в контексті різних парадигм: психологічної, психіатричної, етнокультурної, вікової, гендерної.

Причини девіантної поведінки. Основні підходи до пояснення причин девіантної поведінки: психоаналітичний, когнітивний, гуманістичний. Чинники, що зумовлюють девіантну поведінку особистості: соціальні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні, індивідуально-психологічні. Важковихованість та її витоки. Когнітивний дисонанс. Гіперздібності.

Девіантність як механізм соціогенезу. Позитивний потенціал духовної кризи. Відносність соціальних норм у просторі і часі. Значення відхилень від норми для біологічної еволюції та суспільного розвитку. Позитивні та негативні девіації.

Література: [1-3, 7, 18]

Тема 2. Різновиди та основні чинники формування девіантної поведінки

Питання для обговорення:

1. Психологічна сутність девіантної поведінки.
2. Основні ознаки асоціальних девіацій.
3. Аморальна поведінка. Аутодеструктивна поведінка.
4. Типи та соціальна небезпечність суїцидальної поведінки.
5. Вандалізм та граффіті як різновиди девіантної поведінки.
6. Види девіантної поведінки та її феноменологія.

Ключові терміни та поняття: девіація, асоціальність, аутодеструктивна поведінка, вандалізм, граффіті.

Практичне заняття – 4 год.

1. Встановити чинники формування девіантної поведінки: соціальні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні, індивідуально-психологічні.
2. Визначити основні ознаки порівняльної депривації, суспільної аномії та їх вплив на формування девіантної поведінки.
3. Обговорити характеристику впливів стилів сімейного виховання на формування девіантної поведінки. Соціально-педагогічна занедбаність, важковихованість

Основний зміст теми

Форми девіантної поведінки та їх психологічна сутність. Ознаки асоціальних девіацій. Аморальна поведінка. Аутодеструктивна поведінка. Типи суїцидальної поведінки. Соціальна небезпечність суїцидальної поведінки. Різновиди віктимної поведінки. Психологічні риси «потенційної» жертви. Вандалізм.

Види девіантної поведінки та її феноменологія. Індивідуальні та групові, ізольовані, сімейні, стійкі та нестійкі, стихійні та сплановані, структуровані (організовані) та неструктуровані (слабкоорганізовані), експансивні та неекспансивні, альтруїстичні та егоїстичні, усвідомлювані та неусвідомлювані, первинні та вторинні девіації.

Чинники формування девіантної поведінки: соціальні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні, індивідуально-психологічні. Порівняльна депривація, аномія. Вплив стилів сімейного виховання. Соціально-педагогічна занедбаність, важковихованість.

Література: [18, 11-12, 19]

Тема 3. Індивідуально-психологічні чинники та механізми девіантної поведінки.

Семінарське заняття – 2 год.

Питання для обговорення:

1. Основні психологічні теорії детермінації девіантної поведінки.
2. Загальні та приватні індивідуально-психологічні чинники девіантної поведінки.

3. Девіантна поведінка як форма реалізації психологічного самозахисту та наслідок формування специфічних психологічних бар'єрів. Етапи формування механізмів самозахисту.

Ключові терміни та поняття: чинники девіації, самозахист, психічні бар'єри, механізми девіантної поведінки.

Практичне заняття – 2 год.

Питання для опрацювання:

1. Кризові форми девіантної поведінки: психологічна характеристика.
2. Психологічна характеристика надцінних психологічних та психопатологічних захоплень.
3. Психологічні механізми формування девіантності.

Основний зміст теми

Основні психологічні теорії детермінації девіантної поведінки. Психоаналітичний підхід (З. Фрейд, А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм). пояснює девіантну поведінку особистості через певні психологічні механізми (конформізм, руйнівна поведінка та ін.), за допомогою яких людина вирішує суперечності між прагненням ствердити себе як індивідуальність і прагненням бути включеною до людської спільноти. Біхевіоризм (Б. Скіннер, А. Бандура). Когнітивний напрям психології (А. Бек, Г. Келлі). Гуманістичний підхід (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл).

Загальні індивідуально-психологічні чинники девіантної поведінки. Приватні індивідуально-психологічні чинники: особливості локусу контролю, прагнення до підвищення самоповаги і рівня психологічного самозахисту, наявність специфічних психологічних бар'єрів.

Кризові форми девіантної поведінки: агресія та аутоагресія (суїцидальна поведінка); зловживання речовинами, що викликають стани зміненої психічної діяльності (алкоголізація, наркотизація та ін.); аномалії сексуальної поведінки (перверсії, відхилення психосексуального розвитку); надцінні психологічні захоплення (трудоголізм, гемблінг, колекціонування, «параноя здоров'я», фанатизм); надцінні психопатологічні захоплення («філософська інтоксикація»); комунікативні девіації (аутизація, фобічна і нарцисична поведінка, нігілізм і ін.); девіації стилю поведінки.

Психологічні механізми формування девіантності. Основні моделі девіантної поведінки: особистісна, поведінкова. Типи ситуацій девіантної поведінки: соціально-статусних взаємин, рольових взаємин, взаємини конкуренції і конфронтації. Етапи формування механізмів самозахисту.

Література: [4, 7, 16]

Тема 4. Психологічна характеристика девіантної поведінки неповнолітніх

Семінарське заняття – 4 год.

Питання для обговорення:

1. Сутність та основні різновиди девіантної поведінки неповнолітніх.
 2. Класифікація типів девіантної поведінки неповнолітніх: делінквентний, адиктивний, патохарактерологічний, психопатологічний, заснований на гіперздібностях.
 3. Основні форми девіантної поведінки неповнолітніх.
 4. Структурна організація та механізми утворення неформальних груп неповнолітніх та психологічні чинники їх формування.
 5. Проблеми кібербулінгу з боку неповнолітніх в інтернет мережах.
- Ключові терміни та поняття:* булінг, мобінг, кібербулінг, неформальна група, адиктивність, психопаталогія.

Практичне заняття – 2 год.

Питання для опрацювання:

- 1 Групове відпрацювання вмій і навичок психологічного аналізу девіантної поведінки неповнолітніх.
2. Перегляд відеоматеріалу «Грань».

Основний зміст теми

Сутність та основні різновиди девіантної поведінки неповнолітніх. Вплив вікових особливостей на формування девіацій. Основні причини девіантної поведінки підлітків. Класифікація типів девіантної поведінки неповнолітніх: делінквентний, адиктивний, патохарактерологічний, психопатологічний, заснований на гіперздібностях. Форми девіантної поведінки: агресія, аутоагресія, зловживання токсичними речовинами, порушення харчової поведінки, аномалії сексуальної поведінки, надцінні психологічні захоплення, надцінні патопсихологічні захоплення, характерологічні реакції, комунікативні девіації, аморальна поведінка, неетична поведінка.

Структурна організація неформальних груп неповнолітніх та психологічні чинники їх формування. Основні механізми, що сприяють об'єднанню підлітків у групи. Субкультура неповнолітніх. Механізми утворення неформальних та асоціальних груп неповнолітніх.

Типологія неформальних груп неповнолітніх. Суб'єктивні передумови, що сприяють виникненню асоціальних груп. Ознаки високого рівня референтності антисоціальної групи для підлітка.

Література: [5, 9, 16-18]

Тема 5. Психологічна характеристика віктимної поведінки

Семінарське заняття – 2 год.

Питання для обговорення:

1. Соціальні та соціально-психологічні чинники віктимності.
2. Психологічний портрет жертви злочину.
3. Типологія особистості потерпілих від злочину.

4. Індивідуально-типологічні та психологічні особливості віктимної особистості.

5. Бродяжництво дітей і дорослих: чинники, умови, ознаки та наслідки.

Ключові терміни та поняття: віктимність, латентність, жертва, портрет жертви, потерпілий.

Практичне заняття – 2 год.

Питання для опрацювання:

1. Відпрацювання вмінь і навичок відпрацювання вмінь і навичок психологічного аналізу віктимної поведінки неповнолітніх (перегляд відеоматеріалу «Діти вулиці», «Діти-Мауглі»).

Основний зміст теми

Психологічний портрет жертви злочину.

Типологія особистості потерпілих від злочину: агресивні потерпілі, активні потерпілі, пасивні потерпілі, некритичні потерпілі, нейтральні потерпілі.

Індивідуально-типологічні та психологічні особливості віктимної особистості. «Симптомокомплекс віктимності». Віктимізуючі властивості окремих типів темпераменту. Індивідуально-психологічні чинники віктимної поведінки: необ'єктивна оцінка своїх можливостей, недостатня уважність, навіюваність, схильність до ризику та її суб'єктивні джерела, агресивність, емоційна лабільність, тривожність. Особливості характеру потенційної жертви. Особливі стани психіки.

Соціально-психологічні чинники, що підвищують віктимність.

Література: [4, 10, 17]

Тема 6. Основи профілактики та психологічної корекції девіантної поведінки

Семінарське заняття – 6 год.

Питання для обговорення:

1. Психологічна допомога та її різновиди. Психологічні засади організації попередження та корекції девіантної поведінки.

2. Принципи вибору психокорекційних та психотерапевтичних методик.

3. Психологічне консультування як метод профілактики девіантної поведінки. Наукові парадигми психологічного консультування.

4. Мішені психологічного консультування. Етапи психологічного консультування.

5. Вимоги до психологічної діагностики при консультуванні. Стадії психологічної діагностики.

Ключові терміни та поняття: психокорекція, психотерапія, корекція, психологічне консультування, психічна діагностика.

Практичне заняття – 8 год.

Питання для опрацювання:

1. Особливості інформування клієнта. Навчання навичкам саморегуляції в процесі психологічного консультування.
2. Особливості психологічної роботи з асоціальними особами.
3. Особливості психологічної роботи з адиктивними особами.
4. Особливості консультування при суїцидальних намірах. Індикатори суїцидального ризику.

Основний зміст теми

Психологічні засади організації попередження та корекції девіантної поведінки. Принципи вибору психокорекційних та психотерапевтичних методик. Психологічна допомога та її різновиди.

Психологічне консультування як метод профілактики девіантної поведінки. Наукові парадигми психологічного консультування. Мішені психологічного консультування. Етапи психологічного консультування. Вимоги до психологічної діагностики при консультуванні. Стадії психологічної діагностики. Особливості інформування клієнта. Навчання навичкам саморегуляції в процесі психологічного консультування.

Особливості психологічної роботи з асоціальними особами.

Особливості психологічної роботи з особами, які страждають алкогольною залежністю.

Особливості консультування при суїцидальних намірах. Індикатори суїцидального ризику. Амбівалентність почуттів суїцидента. Правила консультування осіб, які мають намір вчинити самогубство.

Література: [4, 6, 11, 15, 19]

5. Завдання самостійної роботи

Основними завданнями самостійної роботи здобувачів є підготовка і виконання поточних навчальних завдань, а також самостійне вивчення окремих питань дисципліни.

Самостійна робота передбачає також підготовку навчально-наукової доповіді (обсягом 5-7 сторінок) за однією із запропонованих нижче тем.

1. Сучасні наукові підходи до оцінки поведінкової норми.
2. Місце психології девіантної поведінки в системі наук про поведінку.
3. Психічна індивідуальність та її структура.
4. Психологічна характеристика основних форм девіантної поведінки.
5. Психологічна структура девіантної поведінки.
6. Основні типи девіантної поведінки та їх характеристика: деліквентний тип.
7. Основні типи девіантної поведінки та їх характеристика: адиктивний тип.
8. Основні типи девіантної поведінки та їх характеристика: патохарактерологічний тип.
9. Основні типи девіантної поведінки та їх характеристика: психопатологічний тип.
10. Етнокультурні варіанти девіантної поведінки.
11. Гендерні варіанти девіантної поведінки.
12. Вікові варіанти девіантної поведінки.
13. Професійні варіанти девіантної поведінки.
14. Принципи та методи психоконсультаційної роботи, спрямованої на подолання ознак девіантної поведінки.
15. Принципи та методи психокорекційної роботи, спрямованої на подолання ознак девіантної поведінки.

6. Індивідуальні завдання

Змоделювати ситуації використання одержаних знань з психології девіантної поведінки у практичній діяльності психолога.

7. Методи навчання

Основними методами навчання є семінарські та практичні заняття, самостійна робота, виконання поточних контрольних завдань, виконання тестових завдань, підготовка реферативних повідомлень. Оцінка якості засвоєння знань з дисципліни «Психологія девіантної поведінки» включає поточний контроль успішності, виконання самостійної роботи та складання підсумкового контролю у вигляді екзамену.

8. Форми та методи контролю, критерії оцінювання результатів навчання

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)	Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
	Залік	
Max 60%	Max 40%	Max 100%

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74		D	непогано
60-65	задовільно	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

9. Інструменти, обладнання, програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна
Ноутбук, проектор.

10. Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю з навчальної дисципліни:

1. Психологія девіантної поведінки: основні напрями, об'єкт та предмет, завдання, категорії, методи.
2. Соціально-психологічна сутність поняття норми як визначальної основи розуміння девіантності. Ієрархія соціальних норм.
3. Поняття та основні наукові підходи до визначення девіантної поведінки у сучасній психологічній науці.
4. Статистичний підхід до девіацій. Професійно-організаційний підхід в оцінці поведінкової норми і девіацій.
5. Норма в контексті різних парадигм: психологічної, психіатричної, етнокультурної, вікової, гендерної.
6. Причини девіантної поведінки. Основні підходи до пояснення причин девіантної поведінки: психоаналітичний, когнітивний, гуманістичний.
7. Рівні та ознаки девіантності.
8. Етапи розвитку девіантності.
9. Індивідуальні і соціальні девіації.
10. Критерії девіацій.
11. Соціальні фактори як причина девіацій.
12. Конструктивні девіації.
13. Поняття деструктивної девіації.
14. Погляди Р. Мертонна на девіації.
15. Психологічні рівні дослідження девіантної поведінки.
16. Проблемна ситуація.
17. Обставини, що породжують антинормативні рішення.
18. Проблема аномалій душі та гріховного тіла в добу Античності Середньовіччя.
19. Чинники, що зумовлюють девіантну поведінку особистості: соціальні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні, індивідуально-психологічні.

20. Девіантність як механізм соціогенезу. Позитивні та негативні девіації.
21. Правова поведінка як форма та сутність прояву суспільних відносин. Ознаки правової поведінки: різновиди, властивості і характеристики.
22. Види нормативних систем.
23. Соціальна норма та її дія.
24. Структура соціальних відхилень і рівні їх вивчення.
25. Наслідки соціальних відхилень.
26. Причини дезадаптивної поведінки підлітків.
27. Поняття диспозиційної поведінки, її формування і наслідки.
28. Відхиляюча поведінка і важко вихованість у дітей.
29. Психологічні аспекти правової соціалізації особистості.
30. Структура індивідуальної правосвідомості. Дефекти правосвідомості.
31. Форми девіантної поведінки та їх психологічна сутність.
32. Антисоціальна поведінка та її різновиди. Аморальна поведінка. Аутодеструктивна поведінка.
33. Типи та соціальна небезпечність суїцидальної поведінки.
34. Вандалізм та граффіті як різновиди девіантної поведінки.
35. Види девіантної поведінки та її феноменологія.
36. Алкоголізм та пияцтво як вид девіантної поведінки.
37. Суїцидальна поведінка як прояв девіантної поведінки.
38. Наркоманія та її причини.
39. Відхилення у сфері моралі.
40. Чинники формування девіантної поведінки.
41. Вплив стилів сімейного виховання на формування девіантної поведінки.
42. Загальні та приватні індивідуально-психологічні чинники девіантної поведінки.
43. Аномалії сексуальної поведінки: психологічна характеристика.
44. Надцінні психологічні та психопатологічні захоплення: психологічна характеристика.
45. Комунікативні девіації: психологічна характеристика.
46. Психологічні механізми формування девіантності.
47. Основні моделі девіантної поведінки.
48. Психологічна характеристика девіантної поведінки неповнолітніх.
49. Сутність та основні різновиди девіантної поведінки неповнолітніх.
50. Вплив вікових особливостей на формування девіацій.
51. Основні причини девіантної поведінки підлітків.
52. Класифікація типів девіантної поведінки неповнолітніх.
53. Форми девіантної поведінки неповнолітніх.
54. Методика вивчення особистості дезадаптованого підлітка та його оточення.
55. Картка психологічної характеристики особистісного розвитку підлітка.

56. Види програм колекційної роботи з девіантними підлітками.
57. Структурна організація неформальних груп неповнолітніх та психологічні чинники їх формування.
58. Основні механізми, що сприяють об'єднанню підлітків у групи.
59. Субкультура неповнолітніх та її вплив на формування девіантної поведінки.
60. Криміногенна поведінка підлітків у соціально неблагополучному середовищі.
61. Адиктивна, криміногенна, деліквентна поведінка у світі кримінального кодексу України.
62. Девіація як різновид психопатології.
63. Механізми утворення неформальних та асоціальних груп неповнолітніх.
64. Типологія неформальних груп неповнолітніх.
65. Суб'єктивні передумови виникнення асоціальних груп неповнолітніх.
66. Психологічна характеристика віктимної поведінки
67. Психологічний портрет жертви злочину.
68. Типологія особистості потерпілих від злочину.
69. "Імператив моральності" І. Канта.
70. Соціокультурні теорії девіації (Селлін).
71. Теорія навішування ярликів (Беккер).
72. Індивідуально-типологічні віктимної особистості
73. Індивідуально-психологічні особливості віктимної особистості.
74. «Симптомокомплекс віктимності».
75. Особливості характеру та особливі стани психіки потенційної жертви.
76. Соціально-психологічні чинники, що підвищують віктимність.
77. Бродяжництво дітей і дорослих: чинники, умови, ознаки та наслідки.
78. «Діти вулиці»: психологічна характеристика.
79. Психологічні особливості осіб, які ведуть бродяжницький спосіб життя.
80. Психологічні засади організації попередження та корекції девіантної поведінки.
81. Принципи вибору психокорекційних та психотерапевтичних методик.
82. Психологічна допомога та її різновиди.
83. Психологічне консультування як метод профілактики девіантної поведінки.
84. Наукові парадигми психологічного консультування.
85. Мішені психологічного консультування. Етапи психологічного консультування.
86. Вимоги до психологічної діагностики при консультуванні.
87. Стадії психологічної діагностики. Особливості інформування клієнта.
88. Особливості психологічної роботи з асоціальними особами.

89. Особливості психологічної роботи з адиктивними особами.

90. Особливості консультування при суїцидальних намірах.

Індикатори суїцидального ризику.

11. Рекомендовані джерела інформації

1. Авдєєва І. М. Фасилітація особистісного розвитку хронічно неуспішних молодших школярів // Практична психологія та соціальна робота. – № 2. – 2011. – С. 1-7.
2. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки: курс лекцій. – К.: МАУП, 2006. – С. 1-15
3. Виденеев И. А. Психология девиантного поведения: учебное пособие. – Х.: Ун-т внутр. дел, 1997. – С. 4-16
4. Виноградна О. В. Особливості сприймання молоддю епізодів насильства в художніх фільмах // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 5. – С. 50-54
5. Волков Ю. Г., Мостовая И. В. Социология в вопросах и ответах. – М.: Гардарики, 1999. – С. 318-320
6. Врачинська Н. Ф., Булгакова О. М. Профілактика агресивної поведінки підлітків. // Практична психологія та соціальна робота. – 2012. – № 12. – С. 38- 41
7. Греса Н. Психологічні особливості антиципаційної спроможності неповнолітніх правопорушників з різним ступенем усвідомлення провини. // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 4. – С. 77-80
8. Гридковець Л. М. Родинний фактор у розвитку та подоланні наслідків сексуального насилля над дітьми. // Практична психологія та соціальна робота. – 2012. – № 11. – С. 57-63
9. Змановская Е. В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения): учебн. пособ. – М.: Академия, 2003. – 288 с.
10. Карпенко В., Миколайчук М., Войтенко В., Мединська Ю. Сучасний стан психічного здоров'я студентської молоді: емоційна, міжособистісна та рольова сфери. // Практична психологія та соціальна робота. – 2012. – № 11. – С. 2-8
11. Кондрашенко В. Т. Девиантное поведение у подростков: социально-психологические и психиатрические аспекты. – Минск: Беларусь, 1988. – С. 75-95
12. Ложкин А. И. Психология поведения девиантной личности: учебно-методическое пособие. – Екатеринбург: изд-во Уральского юридического института МВД России, 2012. – 110 с.
13. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения: учебное пособие. – СПб.: Речь, 2005. – С. 10-27
14. Ніколенко Д. О. Роль антиципації у профілактиці девіантної поведінки неповнолітніх // Юридична психологія та педагогіка. – 2009. – № 1. – С. 153-165
15. Социальные отклонения. Введение в общую теорию. – М.: Юрид. лит., 1984. – С. 3-115
16. Супрун М. О., Перепечина Н. М. Психологічні основи попередження злочинності серед неповнолітніх // Юридична психологія та педагогіка. – 2009. – № 1. – С. 121-132
17. Шнейдер Л. Б. Девиантное поведение детей и подростков. – М.: Академический Проект, 2005. – С. 8-23
18. Юридична психологія: підручник для студ. ВНЗ / За заг. ред.

Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсеєва. – К.: КНТ, 2007. – 382 с.

19. Юридична психологія: практикум / за заг. ред. Л. І. Казміренко. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 190 с.

Ресурси:

<https://mon.gov.ua/ua>

<https://www.najau.kiev.ua/>

<http://www.nbuuv.gov.ua/>

<http://nplu.org/>

<http://www.psychonezalegni.com.ua>